

Gogolák Lajos:

Budapest védelmében

Kérve kérünk mindenkit: hagyjuk már abba a Budapest elleni támadásokat. Biztosan vannak hibái, bűnei, hátrányai ennek az egyetlen magyar nagyvárosnak, de mindezek nyilvánvalóan nem egyedül a város természetében gyökereznek, hanem társadalmi fejlődésünk összes egyéb körülményeiben. Egy polgártalan ország közepén ez a város a polgáriassodás úttörője volt. Ablak és szabad lélekzet volt az egyre jobban „elvárosiasodott“ Európa felé. Az emberi és társadalmi fejlődés óriási motorjaként zakatolt és ziháló lendülettel vitte előre a magyarországi haladást.

Ezek az egyetlen magyar európai nagyváros roppant pozitívumai. Az ellene irányuló támadásokban különben is rengeteg a maradi elem. A fejlődés menetét nem igazíthatja már visszafelé senki. Lám, a különben annyira romantikus képzetekkel teli szélső jobboldal is mintha felismerte volna Budapest fontosságát. A szocializmus ellen keresett-e itten harcot? Avagy a németországi nemzeti

szocializmus ösztönzései hatottak rá? Mert hiszen, például, akármennyire is visszamerengjen a német nemzeti szocializmus a messihi germán multba s akármennyire is hirdesse a germán fajiság természeti erejét, azért eszeágában sincsen, hogy valami faji, vagy történeti idill kedvéért szétörje, támadja a modern élet gócait, a roppant német nagyvárosokat. Sőt legnagyobb küzdelmeit éppen a nagyvárosokban, a nagyvárosok tömegeivel vívta meg. Ami pedig a magyarországi szélső jobbot illeti, a Budapest iránti méltánylásban itt is közrejátszik a törekvés, mely minden áron meg akarja nyerni az ipari munkásságot s az iparnak, technikának az új nacionalizmusban rendkívüli jelentőséget biztosít. Távol áll tőlünk a szándék, hogy ezzel az érveléssel tovább hadakozzunk; ezt csak azért említettük: íme, más oldalakon is mennyire elérkeztek már a főváros, a technikai, gépi, ipari civilizáció társadalmi és politikai fontosságának megértéséhez.

Régi és új idegenkedés Budapesttől

Am mit látunk a másik oldalon, mely előszeretettel hivatkozik nem egyszer a maga gyökere magyar, vidéki, paraszti jellegére? A népies-nemzeti irodalom és társadalomszemlélet csoportjai mintha elzárkóznának Budapesttől. Nem mondják ki nyíltan, de áttetszőn sejtetik, hogy megvetik az urbanizmust, a technikai civilizációt, az emberi társulás gigászi városi formáit. Esményük még ma is a szelíd idill, a falusi merengés, melyet természetesen a parasztság jogi és gazdasági helyzetének javítására, emelésére vonatkozó vágyakkal gazdagítanak. Ez az idegenség nem új keletű. Nem a mai népies írók fejlesztették ki formáit és elemeit, hanem szükségszerűen ott lappangott hosszú évtizedeken át ennek a naturálgazdasági alkatú országnak egyéb rétegeiben, egyéb lakosaiban is. Hogyne, hiszen ez az agrárország, ahol még szinte máig is a naturálgazdaság formái uralkodtak, idegenkedett a viharzó és nyugtalan, kereskedő és géppel dolgozó nagyvárostól, mely nem-hogy Bécs vagy Párizs, de nem egyszer még Amerika igézetét is elhozta a mi álmos, lassú földünkre s felforgatta a régi tempót, a régi társadalmat, régi méreteket.

A nagyváros iránti idegenkedés természetes volt a vidéki Magyarországon addig, míg ennek az országnak alkatát a földbirtokos elem határozta meg. A nemesi földbirtoktól soká idegen kellett hogy legyen az ipar és a technika lényege és üteme. Sértődötten vissza is szorult tőle s politikában, megyeházán, parlamentben, társadalmi életben soká szabotálta is a nagyváros és az ipari civilizáció lendületét és szükségleteit. Ez az 1867 és 1918 közti korszak volt az, midőn csak az agrárjelleg, a paraszti, vagy földbirtokos életforma számított magyaroknak és nemzetinek; minden más foglalkozás magán hordta a „nemzetietlenség“ bélyegét: hogyne, hiszen ipar, bank, ke-

reskedés, munkásság mind európai és világkapcsolatokra épültek és távoli országok, tájak eredményeit honosították meg idehaza, ahol a nemesi és a földbirtokos életforma viszont nagy hagyományok, nemzeti küzdelmek emlékeinek birtokosa volt.

Am a régi 1867-es nemesi társaság utóbb maga is belátta, hogy az ipar és a technika, a nagyváros és a polgáriassodás a fejlődés, az ország gazdagodásának elmaradhatatlan kelléke. Innét van az a szoros szövetség, melyre utóbb a nagybirtok, a földbirtok és az ipar, a bank léptek egymással. S innét van az a mostanság felnőtt jobboldali felismerés is, hogy nem csupán a régi és hagyományos

Vidék és város szövetsége a haladásért

Az egyenlőség e hatalmas tendenciája a nagyváros hatása és eredménye. S magukban a népies idillek jóhiszemű és tiszteletreméltó szándékú embereiben is ott él a nagyváros iránti elismerés. Vidéki zárkózottságukban és magányukban alig fejlődhetnek eszméik. Tömörülést és összefogást keresnek, amit csak a nagyváros adhat nekik. Fokozatosan belátják, hogy a falusi nép haladást csak a város segítségével és az ipari civilizáció eredményeivel mozdíthatják elő. S még nagyobb elismerést jelent a nagyváros iránt, ha meggondoljuk: a népies írók, a parasztság felemelését sürgető tanítások jórészt mind nem is annyira a néphez önmagához, hanem sokkal inkább a városi közönséghez, a nagypolgársághoz, újabban a magas hivatalnoki rétegekhez fordulnak. Vagyis Budapestet át közelednek fiait is, leghívebb apostolai is a parasztsághoz. Miközben kritikái hangokkal illették a nagyvárost, azalatt a nagy polgárság szalonjaiban ott virult a népies írók kultusza. Midőn a népies írók elítélték a nagyvárosi polgáriassodást, szívesen fo-

életformák jelentik a nemzeti jelleget, de nemzeti színre lehet festeni a gépet, a gyárat s nemzeti romantikával övezhetjük a derék magyar munkás alakját is.

Igen, de ettől a kettős fejlődéstől külön állanak a népies írók s csoportjaik, akik sem nem vállalnak közösséget a jobboldallal, sem pedig nem ismerik el a technikai haladás társadalmi következményeit. Szívükben megható és szelíd idillet ringatnak s még mindig bennük él a fájdalom afölött, hogy a nagyváros roppant technikai civilizációja szétdőlt a régi falusi, vidéki közösségeket. Csakhogy ez a fájdalom mára már önállósult. Hajdan a konzervatív agráriusok és nagybirtokosok siratták a technikának a vidék zárt és meghitt, „patriarális“ közösségeibe való betörését; ma ezt a hitet átvették tőlük a népies írók, akik közben emancipálták a népről és a parasztságról szóló képzeteket minden földesuri gyámkodás és eszmei hatás alól. Sajnálják a nagyváros ütemének feltartóztatlan menetét s szívesen látnák, ha ez az emancipált, szabad parasztság visszatérhetne a régi, idilli, zárt életbe. De ez lehetetlenség, jól látják már közülük is azok, akik ismerik és értik a technikai civilizáció felszabadító jelentőségét. Semmiféle idill, régi merengés nem segít; a régi közösségek mind sorra felbomlanak s az egész világ a technika óriási kapcsolataival összefonódik, feltarthatatlanul. A világ az urbanizációs ütemén halad előre s a városiasodás technikai és civilizációs eredményei meghódítják már a vidéket is. Mindez pedig nem a vidék, a falu ellenére történik, hanem ellenkezőleg: előnyére s a haladó parasztságnak ezért vágya a technikai civilizáció és emberi mivoltukat a városhoz viszonyító fejlődő polgáriassodás.

gadták a nagypolgárság segítségét és érdeklődését. Arról ugyan is nincsen tudomásunk, hogy a népies írók eszméikkel például saját vidékük megyeházainak kapuin kopogtattak volna s a megyei társaság összejövetelein kerestek volna netán érvényesülést. A Budapest felé való törekvésekben benne van a polgáriassodó szándékok találkozása is; ezért kétlaki és különös minden hang és vádaskodás, mely Budapest szidalmazásával bizonyít netán alibit az agrár-Magyarország felé.

Különbö is ez az ellentét nem tartható soká. Minden egyenes szándéknak találkoznia kell. Immár törvényszerűséggé vált a felismerés: a falu és a parasztság emelkedését csakis a technikai, ipari és urbanus civilizáció útján segíthetjük elő. Minden egyéb terv, szándék csak líra, szociológiai dilettantizmus, költői anarchizmus. Ha a népies irodalom és tábora elérkeznek az egyenes és helves irány felismeréséhez, ha kivetné magából a szociológiai dilettantizmust és romantikát, ha megértené teljes érvénnyel a technikai és ipari haladás jelentőségét,

akkor többet fordulna a városi közönség helyett a falu népéhez s így hamar elérkezne az idő, midőn a falusi és a városi dolgozók találkozhatnak. Magyarország felemelése, jobb sorsra hozatala érdekében.

Itt ismét a szélső jobboldal példájával kell előhozakodnunk. A szélső jobboldal csoportjainak egyre kevesebbet halljuk a vádat Budapest ellen, hogy ami budapesti, az nem lehet eléggé magyar... Ugyanekkor a népies-nemzeti táborban mintha mégis továbbélnének egy régieskedő és vidékieskedő táji romantika szárnyai alatt ezek az aggodalmak és gyanakvások. A baj ott van abban az egyoldalú szociológiai dilettantizmusban, mely társadalmunk széles rétegeiben a munka mineműségét és a nemzeti lényegét illető kapcsolatok területén uralkodik. Semmiféle munka nem lehet „nemzetietlen“ és a nemzetből idegen s a dolgozók sokkal in-

kább a nemzet házi lényegét jelentik, mint az élvező rétegek. Illymódon a budapesti munkás-emberek vannak legalább oly jó magyarok, legalább oly nemzetiek, mint testvérek, akik a földműves, falusi kisiparos foglalkozások körén belül maradtak. Ha Budapest nem nőtt volna az ipari civilizáció mai méretéig, akkor ennek az országnak népe jóval szegényebb lenne és jóval hátrább állana. S ma már tisztán áll előttünk a folyamat is, ahogy Budapest megnőtt s népe összeszaladt az ország összes tájairól. Budapest és környéke másfél millió embert jelent s egyben jelent egy külön, új magyar életformát is; az ipari és városi dolgozók életének törvényei pedig nemcsak hogy óriási európai és emberi kapcsolatokat jelentenek, hanem a nemzeti fejlődés legnagyobb erőit is magukban hordozzák. Miért hát az idegenség ma is a nagyváros-élete iránt?